

„Inkább ráguglizom!”

**- A fiatalok idősekkel való kapcsolatainak és
tájékoztatói szokásainak hatása az ageizmusukra
és a globális jóllétükre**

Gupta Vedant Bence

Pécsi Tudományegyetem
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar
Psichológia Intézet

2024

Témavezető:
Dr. Putz Ádám

Absztrakt

Jelen kutatás az információkeresési preferenciák, az időséssel való kapcsolat, az ageizmus, valamint a globális jóllét között húzódó viszonyokat vizsgálta a Z-generáció felnőtt tagjainak életében. A 18-27 éves kitöltőket (N=103) kényelmi mintavétellel toboroztam (70 nő, 32 férfi, 1 egyéb). A kérdőívcsomag a demográfiai kérdéseken túl a Fraboni Ageizmus Skálát (FSA), a Globális Jóllét Kérdőívet, illetve egy általam létrehozott, kényszerválasztásos kérdőívet tartalmazott, ami az információkeresési preferenciákat mérte fel. Ezen túlmenően rákérdeztem a kitöltők nagyszüleikkel és egyéb időséssel való kapcsolatára is. Az adatokon korrelációs vizsgálatokat, illetve mediációanalízist futtattam. Az eredmények feltárták, hogy azok a fiatalok, akiknek kevesebb és/vagy rosszabb kapcsolatuk van az időséssel magasabb pontszámot értek el a FSA-n és a globális jóllétük is alacsonyabb volt. Továbbá a fiatalok, akik nagyobb előnyben részesítették az Internetről való tájékozódást, magasabb pontszámot értek el az ageizmus skálán, ami negatív hatással volt a globális jóllétükre is. A kutatás legnagyobb limitációja, hogy kérdőívem validitását nem állt módomban tesztelni, valamint megbízhatósága sem lett teljesen megfelelő ezen a mintán (McDonald's $\omega = 0,656$). Emellett a *kapcsolat gyakorisága* skála reliabilitása szintén alacsony volt ($\omega = 0,522$). A mediációanalízis megbízhatóbb eredményeket hoz nagyobb mintaelemszám esetén, így a jövőben érdemes volna szélesebb körben megismételni a vizsgálatot, esetleg a kérdőív validitását is tesztelve, valamint az egyes mérőeszközök alskáláit és azok kapcsolatát is figyelembe véve.

kulcsszavak: információkeresési szokások, információkeresési preferenciák, időséssel való kapcsolat, ageizmus, globális jóllét

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	4
I. Információkeresési szokások változása	4
I. 1. Egy új generáció	4
I. 2. Az online információkeresés fajtái	5
II. Ageizmus	6
II. 1. Szakirodalmi definíció	7
II. 2. Az ageizmust alakító tényezők	8
III. Globális jóllét.....	9
Hipotézisek.....	10
Módszer.....	10
Részrtvevők	10
Mérőeszközök	11
Idősekkel való kapcsolat gyakorisága és minősége	11
Kérdőív az információkeresési preferenciákról	11
Fraboni Ageizmus Skála	12
Globális Jóllét Skála.....	12
Eredmények.....	12
Megvitatás	14
Mellékletek.....	17
1. Melléklet	17
Nyilatkozat a dolgozat eredetiségéről	18
Nyilatkozat a mesterséges intelligencia használatról	19
Irodalomjegyzék.....	20

Bevezetés

Az embert többek közt azon képessége miatt tekintjük különbnek a többi állatnál, hogy tapasztalatait összetett módon képes megosztaniajtársaival. A nyelvnek és a szociális tanulás komplex formáinak köszönhetően az egymást követő generációknak nem kell újfent megküzdnie ugyanazokkal az alapvető kihívásokkal; ez teszi lehetővé a fejlődésünket. Éppen ezért a civilizáció kezdete óta a fiatalok idős rokonaikhoz, öreg bölcsekhez járnak útmutatásért, tőlük kérnek segítséget az addig ismeretlen problémák megoldásához. Ennek következtében pedig minden társadalomban általános tisztelet övezte az idősebb tagokat.

Az elmúlt 30-40 év fejlődése azonban - amit a kutatók gyakorta neveznek „információs forradalom”-nak (ld. pl.: Robertson, 1990) - , rombolni látszik ezt tendenciát. Az emberi történelem során először, gyakorlatilag bárki számra elérhető majdhogynem bármilyen információ amire szüksége van, méghozzá másodpercek alatt és anélkül, hogy bárkivel kapcsolatba kelljen ehhez lépnie. Ehhez a változáshoz természetesen a fiatalok hamarabb és hatékonyabban alkalmazkodtak, mint az idősebb generációk (vö. Vroman et al., 2015; Wicks, 2004). A Z-generáció tehát az első olyan generáció, amelynek tagjai feltehetően többet tudnak - pontosabban csupán hatékonyabb módon élnek a modern információforrások nyújtotta lehetőségekkel, ezáltal pedig könnyebben és sokkal nagyobb mennyiségű információhoz férnek hozzá - mint az előttük lévő generációk. Természetesen ez csak a tényszerű és lexikális tudásra értendő, hiszen az élettapasztalatot semmilyen keresőgép nem képes pótolni.

Az internetnek, az információ eme végtelen tárházának köszönhetően a fiatalok feltehetően ritkábban kérnek tanácsot az idősebbektől, azaz ritkábban érintkeznek velük. Az által, hogy csökken az idős emberek szerepe a fiatalok életében, a társadalmi megbecsülésük, az őket övező általános tisztelet is erodálódhat, sőt negatív megítélésbe csaphat át. Ez a folyamat pedig - véleményem szerint - nem csupán az idősek, de a fiatalok jóllétére is negatív hatással lehet. Jelen kutatásomban ezt a feltételezésemet vizsgálom.

I. Információkeresési szokások változása

I. 1. Egy új generáció

Az ezredforduló előestéjén az Internet elképesztő sebességgel kezdte el megváltoztatni a hétköznapi ember életét. Megjelenése olyan jelentőséggel bír, hogy a társadalomtudósok egy generációs válaszvonalként definiálják azt: a több generációs kutatások mindegyike 1994 és 1997 közé teszi a Z-generáció első tagjainak születési évét. Éppen emiatt, vannak olyan

kutatók, aki „Google Generációként” hivatkoznak erre a korcsoportra (ld. pl.: Gunter et al., 2009; Williams et al., 2008).

Ebből kiindulva Marc Prensky (2001a) a digitális kompetenciák generációs különbségeit elemezte, és munkája során megalkotta a digitális bennszülött (*digital native*), valamint a digitális bevándorló (*digital immigrant*) fogalmakat. Előbbi azokra az emberekre használatos, akik egy olyan világba születtek bele, amelynek már alapvető részei a számítógépek és az internet, míg ezzel szemben az utóbbi kifejezés azokat illeti, akik az információs forradalmat megelőzően nőttek fel. A digitális bennszülöttek számára természetes és magától értetődő a digitális világ működése, „a nyelvét anyanyelvi szinten beszélik”. Ebből kifolyólag a digitális bevándorlókhoz képest - akiknek „akcentusa sosem múlik el teljesen” - nagyobb és gyorsabb információáradathoz szoktak, preferálják a párhuzamos feldolgozást, a *multitaskingot*, valamint előnyben részesítik a képi információt a szöveggel szemben. Továbbá - a virtuális világ sajátosságainak köszönhetően - rövidebb a figyelmi idejük, illetve igénylik az azonnali kielégülést, valamint a gyakori jutalmakat (Prensky, 2001a, 2001b). Ezeket a különbségeket Prensky nem csupán a szocializációban gyökerezteti, hanem a neuroplaszticitás jelentős szerepét is feltételezi. Véleménye szerint tehát a két csoport közti különbségeket nagyban magyarázza az, hogy az agyi struktúrák gyermekkori fejlődése során eltérő ingerek érték azok tagjait (Prensky, 2001b).

A fentebb leírtak alapján jelen kutatás a Z-generáció felnőtt tagjaival foglalkozik, akik a dolgozat írásakor (2024) 18 és 27 éves kor között vannak.

I. 2. Az online információkeresés fajtái

A generációs különbségek nem csupán az információfeldolgozás módjaiban, hanem a keresett információ minőségében is fellelhetőek. Zhitomirsky-Geffet és Blau 2017-es kutatásukban, a korábbi szakirodalomra támaszkodva két féle információkereső viselkedést különböztetnek meg az online térben: a szociális-, valamint a funkcionális/kognitív információkereső viselkedést.

A szociális információkeresés magában foglalja a szociális média tartalmak fogyasztását, a másokkal való kommunikációt és az online térben történő szociális interakciókban való aktív (pl.: üzenetküldés, posztolás, kommentelés), illetve passzív (pl.: üzenetek, mások posztjainak, kommentjeinek olvasása) részvételt. Ahogy a neve is sugallja, itt a felhasználó elsősorban másokról, illetve a közösségeivel kapcsolatban keres információkat. Ezzel szemben funkcionális vagy kognitív információkeresésről akkor beszélünk, amikor a

felhasználó konkrét, tényszerű információkat keres vagy tanulási szándékkal bővíti tudását, és közben nem kommunikál vagy érintkezik bármely egyéb módon más felhasználókkal. Ilyen például egy Google-keresés, vagy a hírportálok olvasása (Zhitomirsky-Geffet és Blau, 2017).

A két információkeresési forma arányát a mindennapi internet használatban több demográfiai tényező is befolyásolja, mint például a nem vagy a kor, de a származás és különböző személyiségvonások (vö. Ojalvo, 2018) hatása is kimutatható. Zhitomirsky-Geffet és Blau (2017) eredményei alapján a fiatalok nagyobb arányban keresnek szociális információkat, míg az idősebb generációk elsősorban a funkcionális információszerzésre használják az internetet. Ez összhangban áll azzal, amit Connaway és társai találtak (2008), nevezetesen, hogy az idősebb generáció inkább a szakértői információkhoz és a könyvtárakhoz, míg a fiatalabbak inkább a barátokhoz és a családhoz fordulnak, hogyha az igazságot keresik egy témával kapcsolatban.

Érdekes azonban, hogy a fentiek ellenére meglehetősen kontrainuitív eredmények is születtek, ugyanis nem találtak különbséget a generációk között abban, hogy preferálták-e az internetes tájékozódást mások megkérdezésével szemben (nem tudtak egyértelmű preferenciát kimutatni egyik korcsoportnál sem) (Zhitomirsky-Geffet és Blau, 2017). Bár ezek az eredmények részben megkérdőjelezzik a kutatás kezdetekor megfogalmazott intuitív alapfelvetéseimet, jelen dolgozat nem a generációs különbségeket kutatja, hanem a fiatalok információkeresési preferenciáinak hatását az idősekkel szemben tanúsított hozzáállásukra és a jóllétükre. Az információkeresést jelen kutatás a funkcionális/kognitív értelemben vizsgálja, az általam létrehozott mérőeszköz állításainak mindegyike tényszerű vagy pragmatikai tudásra vonatkozott.

II. Ageizmus

A modern társadalmak szerveződésére általánosan elmondható, hogy a különböző generációk kapcsolatában egyre nagyobb szerepet játszanak az előítéletek és a sztereotípiák, miközben a tényleges érintkezések száma folyamatosan csökken. Az ezen folyamatot tápláló attitűdöt nevezi a szakirodalom ageizmusnak (*ageism*) (Kolos et al., 2020).

Az ageizmus elszenvedői egyaránt lehetnek idősek és fiatalok is, ennek ellenére a szakirodalom javarészt az előbbi csoportra irányultan vizsgálja a jelenséget (Kolos et al., 2020). Különleges figyelmet érdemel ez a folyamat, hiszen más kisebbségekkel szemben az „idősek” csoportja olyan tekintetben nem zárt, hogy előbb-utóbb jó eséllyel a legtöbb ember tagjává

válik (Kogan, 1960; Kolos et al. 2020). Emellett ez a csoport - más kisebbségekkel ellentétben - nem rendelkezik saját történelemmel, nyelvvel és kultúrával, ezt jelzőként definiálta Drake *kvázi-kisebbségként* (1958 In. Kogan, 1961). Azért is égető a téma megértése és a róla való társadalmi diskurzus, mert mára a kutatók által elfogadott tény, hogy egy csoport társadalmi szerepvállalását erősen meghatározza, hogy hogyan gondolkodik róluk a társadalom többi tagja (vö. meta-sztereotípia, Pygmalion-hatás) (Kolos et al., 2020). Tehát az ageizmus témájának napirendre tétele nem csak azt befolyásolhatja, hogy hogyan érzik magukat a társadalom idősebb tagjai, hanem agenciájuk mértékét is meghatározhatja.

II. 1. Szakirodalmi definíció

A szakma meglehetősen hosszú ideig küszködött egy egységes és általánosan elfogadott definíció megalkotásával. Iversen és társai 2009-ben készítettek összefoglaló tanulmányt, amelyben a teljesség igénye nélkül soroltak fel addig megalkotott definíciókat - összesen 27-et.

Ezt követően a szerzők a legelső tudományos definiálási kísérlet (Butler, 1975) hiányosságait kiemelve hoztak létre egy azóta többé-kevésbé konszenzuálisnak tűnő definíciót. Az általuk folytatott érvelés meglehetősen hosszadalmas, bemutatása túlnyúlik jelen dolgozat keretein, így csupán a meghatározott definíciót értelmezem, amely a következőképpen hangzik:

„Az ageizmus az idős emberekre irányuló negatív vagy pozitív sztereotípiák, előítéletek és/vagy diszkrimináció összessége, amely kronológiai életkoruk, vagy „idősként” való percepciójuk alapján éri őket. Az ageizmus lehet implicit vagy explicit, és kifejeződhet mikro-, mezo- vagy makroszinten.” (Iversen et al., 2009, 15.)

A definíció tehát 4 dimenzió mentén értelmezi az ageizmust, amelyekből a legfontosabb talán a szociálpszichológiára alapozott hármas tagozódása: a kognitív-, affektív- és viselkedéses megnyilvánulásai. Az ageizmus esetében a kognitív komponens (mit *gondolunk* az idősekről) a sztereotípiák, az affektív komponens (milyen *érzéseink* vannak velük kapcsolatban) az előítéletek, a viselkedéses komponens pedig a diszkrimináció formájában jelenik meg. A következő szempont az ageizmus pozitív-negatív tengelye. E tengely mentén meghatározhatunk pozitív (pl.: „Az idős emberek bölcssek.”), illetve negatív (pl.: „Az idős emberek nem értik a világot.”) viszonyulásokat és viselkedéseket. A harmadik fontos distinkciót az ageizmus tudatos (*explicit*) és nem tudatos (*implicit*) megjelenése között teszi meg a definíció, hiszen a szakirodalom már korábban feltárta, hogy az emberek rengetegszer szándékosság nélkül is hajlamosak az „ageista” viszonyulásokra. A definícióban szereplő

negyedik összetevő az ageizmus megnyilvánulásainak kontextusát emeli ki, magyarul azt, hogy az lejátszódhat egyéni- (*mikro*-), társas- (*mezo*-) vagy pedig társadalmi/intézményes- (*makro*-) szinteken is (Ayalon et al., 2019; Iversen et al., 2009; Kolos et al., 2020).

Emellett a definíció rámutat arra is, hogy az „idős” jelző nem jelöl konkrét korcsoportot, hanem sokkal inkább egyéni percepció kérdése, kit sorolunk ebbe a kategóriába. Kolos és társai (2020) szerint a szakirodalomra alapján fontos dimenzió lehet még, hogy az ageizmus másokra irányul („szeretek vicceket mondani idős emberekről”) vagy pedig önmagunk felé („foglalkoztat a saját öregedésem”). Ezen túlmenően a kutatók arra is felhívják a szakma figyelmét, hogy bár a definíció elsiklik efelett, a fiatalokra irányuló ageizmus kutatása éppoly fontos, mint az idősök által elszenvedett verziójáé (Kolos et al., 2020).

II. 2. Az ageizmust alakító tényezők

Az egyéneket szocializációjuk, szituatív tényezőik és számos vonásuk is hajlalmossá teheti az ageizmusra. Tam és társai (2006) például azt vizsgálták, hogy a nagyszülőkkel, valamint egyéb idős emberekkel való kapcsolat minősége és mennyisége milyen hatással lehet az egyének explicit attitűdjeire az idősökkel szemben. Kutatásuk illeszkedik abba az elméleti keretbe, amelyet Gordon Allport alkotott meg (1954) *kontaktelmélet* néven. Ezen elmélet kiindulópontja, hogy a sztereotípiák és az előítéletek kialakulását nagymértékben befolyásolja az egyén korábbi személyes kapcsolata az adott társadalmi csoporttal (Kolos et al., 2020). A fentebb említett kutatás, valamint Kolosék vizsgálatnak (2020) eredményei is azt mutatják, hogy az idősökkel való kapcsolat mennyisége nem befolyásolja az irányukban tanúsított attitűdöket, ellenben a kapcsolat minőségének szignifikáns hatása van rájuk. Hasonló eredményeket kapott Bousfield és Hutchison (2010) is.

Ezenfelül szignifikáns még a nemek közötti különbség - Kolosék vizsgálatában (2020) a férfiak kortól függetlenül magasabb szintű ageizmussal voltak jellemezhetőek. Szintén ez a kutatás tárta fel az öregedési szorongás szerepét is az attitűdök alakulásában, amely egyenes irányú kapcsolatban van az egyének ageizmusával. Továbbá Tam és társai (2006) kimutatták az empátia és a nagyszülőkkel való őszinteség mértékének hatásait is, Weiss és Zhang (2020) pedig a kultúra szerepét taglalták. Nem találtam azonban olyan szakirodalmat, amely a tájékozódási- és információkeresési preferenciák hatását vizsgálta volna.

III. Globális jóllét

Már a pszichológia diszciplinájának hajnalán megjelent az igény arra, hogy az emberek általános boldogságát és elégedettségét - másnéven *jóllétét (well-being)* - operacionalizálják. Ehhez azonban először konceptualizálni kellett a jóllét fogalmát, ami rendkívül összetettnek bizonyult. Segítségre siettek ebben a szakmának azok szociológiai és közgazdaságtani kutatások, amelyek már korábban foglalkoztak ezzel a kérdéskörrel, így a jóllét mára elfogadott definícióját a szociológia, a közgazdaságtan és a szociálpszichológia diszciplinái együtt hozták létre (Lengyel és Jánky, 2003).

A jóllétet gyakran definiálják úgy, mint „általános boldogságérzetet”, ennél azonban jóval összetettebb fogalomról van szó. A boldogság érzésén túl számos más konstruktumot is magában foglal, mint például az önfogadást vagy a kiteljesedés és az interperszonális kapcsolódás élményeit. Bár sokszor egy önálló konstruktumként kezelik, a jóllét több részkomponensre osztható. A szakirodalomban számos különböző felosztás megtalálható, én Hodges és Gore 2019-es cikke alapján két részkomponensre bontva tárgyalom: a *szubjektív*-, valamint a *pszichológiai jóllét* fogalmain keresztül.

A szubjektív jóllétet a pozitív érzelmek negatívakhoz viszonyított túlsúlya, valamint az általános elégedettség érzése jellemzi, míg a pszichológiai jóllét inkább vonatkozik az egyén személyiségére, hiszen magában foglalja az önfogadást, a személyes fejlődés megélését, valamint az élet értelmességének érzetét is. Előbbi a boldogság megélésének, utóbbi pedig a személyiségünkben rejlő lehetőségek kiaknázásának függvénye. A két összetevő szintjét számos faktor befolyásolja, de ezen faktorok jelentős része társas interakcióinkban gyökerezik (Bojić, 2019; Hodges és Gore, 2019; Lengyel és Jánky, 2003).

A jóllét társadalmi kapcsolatokkal való viszonyát számtalan kutatás bizonyítja (vö. (Bojić, 2019), kiemelnék azonban egyet, amely körülményeinek szélsőségesességéből fakadóan kifejezetten jól szemlélteti ezt a kapcsolatot. Bentley és társai (2022) a COVID-19 járvány alatt rendeztek GROUP 2 CONNECT nevezetű online alkalmakat, azzal a céllal, hogy a vírusfenyegetettség és a lezárások által okozott „jólléti krízist” enyhítsék. A kutatás résztvevői a G2C platformon keresztül szociális kapcsolatokat építhettek az abszolút elszigeteltség ellenére is. Az alkalmakat követően a résztvevők javulásról adtak számot a szociális kapcsolataik észlelt minőségét, valamint a globális jóllétüket illetően is, és ezek a hatások az esetek két harmadában hosszútávon is kimutathatóak voltak. Ilyen és ehhez hasonló kapcsolatokat rengeteg kutató feltárt már, éppen emiatt bír a társadalom jóllétének

szempontjából kritikus jelentőséggel, hogy az egyes generációk milyen attitűdöt mutatnak egymás irányában és mennyire hajlandóak egymáshoz kapcsolódni (Kolos et al., 2020).

Hipotézisek

A témát tárgyaló szakirodalomra alapozva az alábbi három hipotézist fogalmaztam meg:

H1: Azok a fiatalok, akiknek kevesebb kapcsolatuk van az idősekkel...

- a) magasabb pontszámot érnek majd el az ageizmus skálán.
- b) alacsonyabb lesz a globális jóllétük.

H2: Azok a fiatalok, akiknek rosszabb kapcsolatuk van az idősekkel...

- a) magasabb pontszámot érnek majd el az ageizmus skálán.
- b) alacsonyabb lesz a globális jóllétük.

H3: Azok a fiatalok, akik nagyobb előnyben részesítik az Internetről való tájékozódást, magasabb pontszámot érnek majd el az ageizmus skálán, ami negatív hatással lesz a globális jóllétükre is.

Módszer

Résztvevők

A vizsgálathoz kényelmi mintavétellel toboroztam kitöltőket, különböző közösségi média oldalakon megosztva a kérdőívsomagot tartalmazó Google Forms linket. A kitöltők a Z-generáció felnőtt tagjai közül kerültek ki, így 18 és 27 éves kor között mozogtak. A kérdőívsomagot összesen 103 ($N=103$) személy töltötte ki, akik közül 70 női (67,96%) és 32 férfi (31,07%) kitöltő volt, 1 ember (0,97%) pedig nem kívánt válaszolni a nemét illetően. Az átlagéletkor 21 év volt, az életkori szórás pedig 2,19 (lásd 1. táblázat).

1. Táblázat

Az életkori átlag (M) és szórás (SD) értékek nemi bontásban

	N	M	SD
Nők	70	20,8	2,25
Férfiak	32	21,4	2,06
Egyéb	1	20	-

Megjegyzés: N - Létszám

Mérőeszközök

Idősekkel való kapcsolat gyakorisága és minősége

A kérdőívcsomag elején a kitöltőknek néhány demográfiai kérdést tettem fel, majd 7 olyan kérdésre kellett válaszolniuk, amelyek a nagyszüleikkel és más idős emberekkel való kapcsolataik gyakoriságát és minőségét firtatták. Előbbi változót 3 item mérte, melyek közül 1 arra kérdezett rá, hogy nagyszüleiken kívül hány idős emberről érzik úgy, hogy közelebbről ismerik, a másik 2 pedig a nagyszülőkkel, valamint más idősekkel való kapcsolataik gyakoriságára vonatkozott. A második változót (*kapcsolat minősége*) 4 item mérte, amelyek a nagyszülőkkel, valamint egyéb idősekkel való kapcsolat, érzelmi közelség és kommunikáció észlelt minőségét mérték fel.

A kérdések Tamék (Tam et al., 2006) kutatásából lettek átemelve vagy az ő itemeik alapján megfogalmazva. A hétből 6 itemre (az első kérdésre nyilván egyéni választ adtak a kitöltők) egy 1-től 5-ig terjedő Likert-skálán kellett válaszolniuk a kitöltőknek, ahol az 1 jelenítette meg a negatív-, az 5 pedig a pozitív pólust. Az itemekre kapott pontszámokat a második változó (*kapcsolat minősége*) esetében egyszerűen összeadtam, ami egy megbízható skálát eredményezett (McDonald's $\omega = 0,810$). Az első változó esetében (*kapcsolat gyakorisága*) Z-transzformáltam a kapott pontszámokat, majd a standardizált eredményeket adtam össze. Ezen skála reliabilitása meglehetősen alacsony lett ($\omega = 0,522$), valamint a nagyszülőkkel való gyermekkori találkozások száma negatívan korrelált a teljes skálával. A későbbiekben a statisztikai próbákat az így kapott, összesített pontszámokat jelölő változókon futtattam le.

Kérdőív az információkeresési preferenciákról

Ezt követően egy általam összeállított kérdőív kitöltésére kértem a résztvevőket, ami az információkeresési preferenciákat volt hivatott felmérni (lásd 1. melléklet). A 11 ítemes, kényszerválasztásos kérdőív különböző témákat vetett fel, amikről a kitöltőknek el kellett dönteniük, hogy ha információra lenne szükségük az adott témával kapcsolatban, inkább az internethez vagy a nagyszüleikhez/idős ismerőseikhez fordulnának. A kérdőíven elért magasabb pontszám az internetes tájékozódás preferenciáját jelzi. Az eszköz reliabilitása nem teljesen megfelelő ($\omega = 0,656$). A kérdőív validitását - többszöri felvétel és hasonló eszközök hányában - nem volt alkalmam tesztelni.

Fraboni Ageizmus Skála

A Fraboni Ageizmus Skálát (*Fraboni Scale of Ageism, FSA*) az 1990-es években fejlesztették ki Kanadában. A korábbi kérdőívekkel ellentétben, amelyek csupán az ageizmus kognitív komponensét mérték, a mérőeszköz sokkal összetettebb betekintést nyújt a kitöltők attitűdjeibe. Az FSA átlagpontszáma lehetővé teszi az időséssel szembeni attitűdök sokoldalú mérését, mivel a skála nem önmagában vizsgálja azokat, hanem mint a sztereotípiát, az elkerülés és diszkrimináció kombinációját (Fraboni et al., 1990; Hofmeister-Tóth et al. 2021).

Ennek megfelelően a számtalan faktorelemzés, amit a kérdőíven végeztek mind 3 faktoros modelleket eredményezett. A faktorokat a különböző szerzők különböző elnevezésekkel illették pl.: antilokúció (verbalizált ellenérzés), elkerülés, diszkrimináció vagy sztereotípiát, szeparáció és affektív viszonyulás (ld. bővebben: Hofmeister-Tóth et al. 2021). Emellett több rövidített változata is létezik a skálának (ld. pl.: Kolos et al., 2020), azonban én a Hofmeister-Tóth és társai (2021) által validált magyar verziót használtam, amely egy elem híján az összes eredeti itemet tartalmazza. A résztvevők által kitöltött kérdőív tehát 28, állításokat tartalmazó itemből állt, amelyekről egy 1-től (*Egyáltalán nem értek egyet*) 5-ig (*Teljes mértékben egyetértek*) terjedő skálán kellett eldönteniük, mennyire értenek velük egyet. Jelen kutatásban az alskálákat figyelmen kívül hagyva, csupán az összpontszámot, mint az ageizmus mutatóját használtam változóként, amely megbízhatónak bizonyult ($\omega = 0,816$).

Globális Jóllét Skála

A kérdőívcsomag utolsó eleme a 17 itemes Globális Jóllét Skála volt, amelyet Vargaék (Varga et al., 2022) kutatásából emeltem át. A kérdőív itemeinek állításait 6 fokú Likert-skálán értékelték a résztvevők, attól függően, hogy mennyire jellemzőek rájuk (1 = *egyáltalán nem jellemző*, 6 = *teljes mértékben jellemző*). A skála további négy alskálára bontható (*érzelmi-, pszichológiai-, szociális- és spirituális jóllét*), azonban jelen kutatásban ezeket figyelmen kívül hagyva, csak a teljes skálára kapott pontszámokat használtam változóként, amely már kissé túl erős reliabilitást mutatott ($\omega = 0,902$).

Eredmények

Az első hipotézisem tesztelésére korrelációs vizsgálatokat futtattam le. Elsőként a hipotézisben szereplő 3 változó normalitását teszteltem Shapiro-Wilk próbával, ami a következő eredményeket hozta ki: *kapcsolat gyakorisága* $p = 0,915$, *ageizmus* $p = 0,343$, *globális jóllét* $p = 0,021$. Ezek alapján látható, hogy az első alhipotézisben szereplő *kapcsolat gyakorisága* és

ageizmus változók adathalmazainak eloszlása normális. Ennek megfelelően, együttjárásukat Pearson korrelációval teszteltem, ami egy *gyenge, negatív irányú kapcsolatot* tárt fel ($r = -0,325$; $p < 0,001$). A Shapiro-Wilk p-értékek alapján a második alhipotézisben szereplő *globális jóllét* változó eloszlása nem normális, így a *kapcsolat gyakorisága* változóval való együttjárását Spearman korrelációval teszteltem, ami *gyenge, pozitív irányú kapcsolatot* tárt fel ($\rho = 0,204$; $p = 0,041$).

A második hipotézisem teszteléséhez szintén korrelációs vizsgálatokat alkalmaztam. Elsőként itt is megvizsgáltam az új változó, a *kapcsolat minősége* normalitását. A Shapiro-Wilk teszt eredményei alapján ($p = 0,059$) az adathalmaz normális eloszlásúnak tekinthető. Ennek megfelelően az első alhipotézisemet, az *ageizmussal* való együttjárását Pearson korrelációval teszteltem, ami *közepesen erős, negatív irányú kapcsolatot* talált. ($r = -0,443$; $p < 0,001$). A második alhipotézisben szereplő *globális jólléttel* való együttjárásának vizsgálatára Spearman korrelációt futtattam, ami *közepesen erős, pozitív irányú kapcsolatot* tárt fel ($\rho = 0,417$; $p < 0,001$).

A harmadik hipotézisem tesztelésére mediáció analízist, avagy másnéven útvonalelemzést alkalmaztam. Mivel a kimeneti/függő változóm a *globális jóllét* volt, aminek eloszlása nem normális (Shapiro-Wilk $p = 0,021$), továbbá a mintaelemszámom ($N=103$) is alacsony, robusztus eljárással és DWLS becsléssel futtattam le a próbát. Ennek eredményei a 2. táblázatból olvashatóak le, valamint az 1. ábra szemlélteti őket.

2. Táblázat

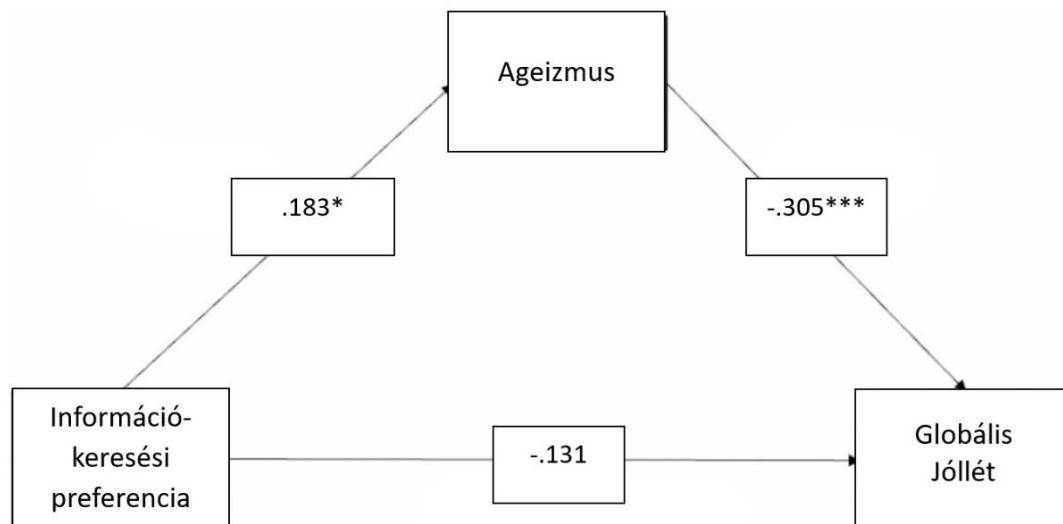
Az útvonalelemzés eredményei

	β	p	95% CI	%	R^2
Direkt hatás	- 0,131	0,147	[-0,309; 0,046]	70	0,125
Indirekt hatás	- 0,056	0,096	[-0,121; 0,010]	30	-
Teljes hatás	- 0,187	0,036	[-0,362; -0,012]	-	-
Útvonal I.	0,183	0,043	[0,005; 0,361]	-	-
Útvonal II.	- 0,305	0,001	[-0,487; -0,122]	-	-

Megjegyzés: Útvonal I.: információkeresési preferencia $\rightarrow$ *ageizmus*;
Útvonal II.: *ageizmus* $\rightarrow$ *globális jóllét*

1. Ábra

Az útvonalelemzés eredményei

Megjegyzés: $*$ = $p < 0,05$; *** = $p < 0,001$

Ezek alapján tehát a teljes modellem szignifikáns, a direkt hatás nem szignifikáns, az indirekt hatás pedig marginálisan szignifikáns. A marginális szignifikanciát érdemes figyelembe venni, mivel az indirekt hatást alkotó mindkét útvonal szignifikánsnak bizonyult. Az első útvonal, az *információkeresési preferencia* *ageizmusra* való hatását vizsgálta és egy *gyenge, pozitív irányú hatást* tárt fel. A második útvonal az *ageizmus* *globális jóllétre* gyakorolt hatását tesztelte, ami egy *közepesen erős, negatív irányú hatás*. Az indirekt hatás β -értéke meglehetősen alacsony, ám ez csupán abból fakad, hogy a két útvonal β -értékeinek szorzatából kapjuk meg azt. A direkt hatás nem szignifikáns, tehát az *információkeresési preferencia* nincs közvetlen hatással a *globális jóllét* alakulására. Összességében elmondható, hogy a modellem, bár csupán gyenge hatásokat tár fel, de alátámasztja a hipotézisemet.

Megvitatás

Jelen kutatás az információkeresési preferenciák, az időséssel való kapcsolat, az ageizmus, valamint a globális jóllét között húzódó viszonyokat vizsgálta a Z-generáció felnőtt tagjainak életében. Három hipotézissel éltem ezeket illetően, amelyekből mindhármat igazolni látszanak az általam lefuttatott statisztikai próbák.

Az első hipotézisemnek megfelelően, a nagyszülőkkel és más idős emberekkel való kapcsolatok gyakorisága negatív hatással van az ageizmus szintjére, valamint pozitív hatással a globális jóllétre. Az ageizmusra vonatkozó korrelációs próba eredményei meglepőek, nem illeszkednek a korábbi kutatások eredményei közé: korábban Bousfield és Hutchinson (2010), Kolos és társai (2020), valamint Tamék (Tam et al., 2006) sem találtak szignifikáns kapcsolatot a két változó között. Eredményeim tehát érdekesek, de értékelésüknél nem hagyható figyelmen kívül a kapcsolat meglehetősen csekély ereje. Ezzel szemben a kapcsolatok gyakoriságának globális jólléttel való együttjárását feltáró elemzés eredményei nem ilyen váratlanok. Sandstorm és Dunn (2014) is rávilágítanak, hogy az egyének jóllétét a szociális interakcióik száma is befolyásolja, függetlenül attól, hogy milyen minőségűek ezek a kapcsolódások. Így a várt eredményt hozta ki a korrelációs vizsgálat, amikor alátámasztotta a két változó közti kapcsolatot. Mindazonáltal fontos kiemelni, hogy ez az együttjárás is meglehetősen gyengének bizonyult. Az eredmények értelmezésénél azt is érdemes szem előtt tartani, hogy a nagyszülőkkel és más idősökkel való kapcsolatok gyakoriságát mérő skála ezen a mintán nem rendelkezik kifogásolhatatlan megbízhatósággal (McDonald's $\omega = 0,522$).

A második hipotézisem szintén alátámasztást nyert; a nagyszülőkkel és más idős emberekkel való kapcsolatok minősége valóban negatív hatással van az ageizmus szintjére és pozitív hatással a globális jóllétre. Ezek az eredmények - az első hipotézissel ellentétben - teljes mértékben megfelelnek annak, amit a korábbi irodalmak alapján vártam. A fentebb hivatkozott kutatások (Bousfield és Hutchinson, 2010; Kolos et al., 2020; Tam et al., 2006) mindegyike szignifikáns, negatív irányú kapcsolatot talált a nagyszülőkkel és más idősökkel való kapcsolat minősége és az ageizmus szintje között. A második alhipotézisem beigazolódása is várható volt. A szakirodalom a well-being fogalom megalkotásának hajnalán megállapította, hogy a konstruktumot nagyban befolyásolja a szociális kapcsolatok és családi viszonyok minősége (vö. Bojić, 2019; Hodges és Gore, 2019). Alulkutatott téma azonban, hogy kimutatható-e fordított irányú hatás is e két tényező között - hozzájárul-e a korábbi szociális kapcsolatok minősége a későbbi jólléthez? Vella-Brodrick és társai erre a kérdésre keresték a választ 2023-ban befejeződő longitudinális kutatásukban, melyben feltételezték a kapcsolat kétirányúságát. Eredményeik szignifikáns pozitív irányú hatást találtak a jóllét korábbi szintje és a szociális kapcsolatok minősége között, ám érdekes módon mintájukon - 13 év távlatából - nem volt kimutatható az általános tényként kezelt ellentétes irányú hatás. Mindezek ellenére a szakirodalom - és jelen kutatás - alapján megalapozott tényként kezelhetjük, hogy a szociális kapcsolataink minősége nagyban befolyásolja a jóllétünket.

A harmadik hipotézisemben egy újkeletű feltételezéssel éltem, amelyről nem találtam korábbi kutatásokat a szakirodalomban. Az útvonalelemzés, bár gyenge hatásokat tárt fel, de alátámasztotta a hipotézisemet; minél nagyobb arányban részesítik előnyben a fiatalok az internetes tájékozódást az idősektől való segítségkéréssel szemben, annál magasabb lesz az ageizmusuk, ami pedig negatívan hat a globális jóllétükre. Az első útvonal eredményét, amely az információkeresési preferenciák és az ageizmus között húzódik, nem tudtam lehorgonyozni a szakirodalomhoz, mivel egy kutatást sem találtam, ami a két változó kapcsolatát vizsgálná. A második útvonal, az ageizmus és a globális jóllét kapcsolatát mérte fel. Az eredmények alátámasztják azt, amiről Kolos és társai (2020) értekeznek a generációk közti kapcsolatok és a társadalmi jóllét viszonyát illetően, nevezetesen, hogy negatív irányú kapcsolat áll fenn közöttük.

Annak ellenére, hogy a harmadik hipotézisem beigazolódni látszik nem tekinthetünk el attól, hogy a független változó, az *információkeresési preferencia* értékeit adó mérőeszköz egy általam készített, közepesen erős reliabilitású (McDonald's $\omega = 0,656$) kérdőív, amelynek validitását hasonló kérdőívek és ismételt kitöltések hiányában nem volt alkalmam tesztelni. Emellett szintén jelentős limitáció a kutatás mintaelemszáma. A megbízható és jól értelmezhető útvonalelemzésekhez javasolt minimum mintaelemszám 100-200 kitöltő. Bár jelen kutatás megfelelt ennek a kritériumnak ($N=103$), a jövőbeni vizsgálatoknak érdemes lenne nagyobb mintaelemszámon és többszöri alkalommal felvenni a kérdőívsomagot. Ezzel megoldhatóvá válna mind az általam megalkotott kérdőív validitásának, mind pedig a kis mintaelemszám problémája. Azonban előbb szükség volna a kérdőívem újra tesztelésére és tökéletesítésére is, hogy megbízhatóbb mérőeszközzé válhasson.

Kutatásom feltárta ugyan a kapcsolatot az információkeresési preferenciák és a globális jóllét között, amelyet az ageizmus szintje mediál, azonban fontos volna a témát ennél részletesebben és mélyre hatóbban is vizsgálni. A kérdőívsomagomban használt eszközök közül kettő - a mediátor változót mérő Fraboni Ageizmus Skála, valamint a függő változó értékeit megadó Globális Jóllét Kérdőív - több faktorral is rendelkezik, ám az általam lefuttatott statisztikai próbákban csupán összpontszámaikat használtam fel. A jövőbeni vizsgálatoknak érdemes lenne feltárni a különböző alskálák kapcsolatait is, hogy egy összetettebb képet, és ezáltal átfogóbb megértést kaphassunk a témát illetően.

Mellékletek

1. Melléklet

Kérlek válaszsd ki, kihez fordulnál inkább, az alábbi témákat illetően!

1. Az elmúlt 80 év történelméről inkább...
 - a. Az interneten tájékozódnék
 - b. A nagyszüleimet/idős ismerőseimet kérdezném
2. A családom eredetéről inkább...
3. Politikai és közéleti aktualitásokról inkább...
4. Párkapcsolati kérdésekről, tanácsokról inkább...
5. A nagyszüleim egykori szakmájának kérdéséről inkább...
(pl.: Nagypám erdész volt és egy erdészeti szakkérdésre keresem a választ)
6. Receptekről inkább...
7. Gyerekvállalás/nevelés kérdéseiről inkább...
8. Másokkal való konfliktusom kezeléséről inkább...
9. Ha spórolási tippekre lenne szükségem inkább...
10. Ha autó/lakásvásárlási tippekre lenne szükségem inkább...
11. Kerti munkával kapcsolatos kérdésekről inkább...

Nyilatkozat a dolgozat eredetiségéről

Alulírott Gupta Vedant, a PTE Bölcsész- és Társadalomtudományi Karának hallgatója ezennel büntetőjogi felelősségem tudatában nyilatkozom és aláírással igazolom, hogy

„Inkább ráguqlizom!”- A fiatalok idősekkel való kapcsolatainak és tájékozódási szokásainak hatása az ageizmusukra és a globális jóllétükre

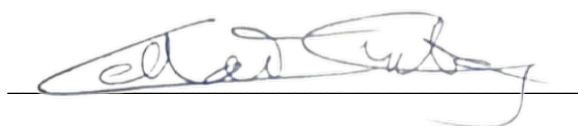
című szakdolgozatom saját, önálló munkám; az abban hivatkozott nyomtatott és elektronikus szakirodalom felhasználása a szerzői jogok nemzetközi szabályainak megfelelően készült.

Tudomásul veszem, hogy szakdolgozat esetén plágiumnak számít:

- szó szerinti idézet közlése idézőjel és hivatkozás megjelölése nélkül;
- tartalmi idézet hivatkozás megjelölése nélkül;
- más publikált gondolatainak saját gondolatként való feltüntetése.

Kijelentem, hogy a plágium fogalmát megismertem és tudomásul veszem, hogy amennyiben a benyújtott dolgozat sérti a szerzői jogokat, úgy a dolgozat minősítése elégtelen (1), továbbá velem szemben a szakfelelős fegyelmi eljárást kezdeményez a dékánál a Tanulmányi és Vizsgaszabályzat 59. § (14) alapján.

Pécs, 2025. január 08.

hallgató aláírása

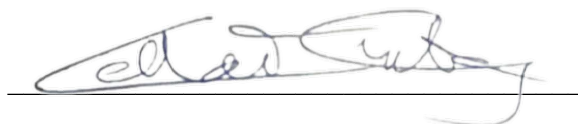
Nyilatkozat a mesterséges intelligencia használatáról

Alulírott Gupta Vedant, a PTE Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Karának hallgatója ezennel büntetőjogi felelősségem tudatában nyilatkozom és aláírással igazolom, hogy

„Inkább ráguglizom!”- A fiatalok idősekkel való kapcsolatainak és tájékozódási szokásainak hatása az ageizmusukra és a globális jóllétükre

című dolgozatom megírásához semmilyen mesterséges intelligenciát nem használtam, MI-technológiával előállított tartalom a dolgozatban nem kerül bemutatásra.

Pécs, 2025. január 08.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Vedant Gupta', is written over a horizontal line.

hallgató aláírása

Irodalomjegyzék

- Allport, G. W., Clark, K., & Pettigrew, T. (1954). The nature of prejudice.
- Ayalon, L., Dolberg, P., Mikulionienė, S., Perek-Białas, J., Rapolienė, G., Stypinska, J., ... & de la Fuente-Núñez, V. (2019). A systematic review of existing ageism scales. *Ageing research reviews*, 54, 100919. DOI: [10.1016/j.arr.2019.100919](https://doi.org/10.1016/j.arr.2019.100919)
- Baham, C., Kalgotra, P., Nasirpouri Shadbad, F., & Sharda, R. (2023). Generational differences in handling technology interruptions: a qualitative study. *European Journal of Information Systems*, 32(5), 858–878. DOI: 10.1080/0960085X.2022.2070557
- Bentley, S. V., Haslam, C., Haslam, S. A., Jetten, J., Larwood, J., & La Rue, C. J. (2022). GROUPS 2 CONNECT: An online activity to maintain social connection and well-being during COVID-19. *Applied Psychology: Health and Well-Being*, 14(4), 1189-1210. DOI: [10.1111/aphw.12330](https://doi.org/10.1111/aphw.12330)
- Bojić, L. (2019). Social Connections and Wellbeing. In *14th International Quality Conference, Kragujevac, Serbia, 29th May-1st June 2019* (pp. 781-786). Kragujevac: Faculty of Engineering, University of Kragujevac.
- Bousfield, C., & Hutchison, P. (2010). Contact, anxiety, and young people's attitudes and behavioral intentions towards the elderly. *Educational Gerontology*, 36(6), 451-466. DOI: [10.1080/03601270903324362](https://doi.org/10.1080/03601270903324362)
- Butler, R. N. (1975). Why survive? Being old in America.
- Connaway, L. S., Radford, M. L., Dickey, T. J., De Angelis Williams, J., & Confer, P. (2008). Sense-making and synchronicity: Information-seeking behaviors of Millennials and Baby Boomers. DOI: [10.1515/libr.2008.014](https://doi.org/10.1515/libr.2008.014)
- Fraboni, M.; Saltstone, R.; Hughes, S. The fraboni scale of ageism (FSA): An attempt at a more precise measure of ageism. *Can. J. Aging La Rev. Can. Vieil.* 1990, 9, 56–66. DOI: [10.1017/S0714980800016093](https://doi.org/10.1017/S0714980800016093)
- Gunter, B., Rowlands, I., & Nicholas, D. (2009). *The Google generation: Are ICT innovations changing information seeking behaviour?*. Elsevier.
- Hodges, J. M., & Gore, J. S. (2019). Social connections and well-being: With whom do you identify and why?. *Psychological Studies*, 64(4), 436-446. DOI: [10.1007/s12646-019-00506-1](https://doi.org/10.1007/s12646-019-00506-1)
- Hofmeister-Tóth, Á., Neulinger, Á., & Debreceni, J. (2021). Measuring Discrimination against Older People Applying the Fraboni Scale of Ageism. *Information* 2021, 12, 458. DOI: [10.3390/info12110458](https://doi.org/10.3390/info12110458)
- Iversen, T. N., Larsen, L., & Solem, P. E. (2009). A conceptual analysis of ageism. *Nordic psychology*, 61(3), 4-22. DOI: [10.1027/1901-2276.61.3.4](https://doi.org/10.1027/1901-2276.61.3.4)

- Kogan, N. (1961). Attitudes toward old people in an older sample. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 62(3), 616. DOI: [10.1037/h0048356](https://doi.org/10.1037/h0048356)
- Kolos, K., Kenesei, Z., Kiss, K., Kovács, E., Michalkó, G., & Sziva, I. (2020). Az ageizmus kialakulására ható tényezők a magyar fiatalok és idősek körében. *Demográfia*, 63(1), 5-34. DOI: [10.21543/Dem.63.1.1](https://doi.org/10.21543/Dem.63.1.1)
- Lengyel, Gy., Jánky, B. (2003). A szubjektív jólét társadalmi feltételei.
- Ojalvo, O. (2018). Openness to Experience: A Predictor of Technology Use at Any Age?.
- Prensky, M. (2001), "Digital Natives, Digital Immigrants Part 1", *On the Horizon*, Vol. 9 No. 5, pp. 1-6. DOI: [10.1108/10748120110424816](https://doi.org/10.1108/10748120110424816)
- Prensky, M., & Berry, B. D. (2001). Do they really think differently. *On the horizon*, 9(6), 1-9. DOI: [10.1108/10748120110424843](https://doi.org/10.1108/10748120110424843)
- Robertson, D. S. (1990). The information revolution. *Communication research*, 17(2), 235-254. DOI: [10.1177/009365090017002005](https://doi.org/10.1177/009365090017002005)
- Sandstrom, G. M., & Dunn, E. W. (2014). Social interactions and well-being: The surprising power of weak ties. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 40(7), 910-922. DOI: [10.1177/0146167214529799](https://doi.org/10.1177/0146167214529799)
- Tam, T., Hewstone, M., Harwood, J., Voci, A., & Kenworthy, J. (2006). Intergroup contact and grandparent–grandchild communication: The effects of self-disclosure on implicit and explicit biases against older people. *Group Processes & Intergroup Relations*, 9(3), 413-429. DOI: [10.1177/1368430206064642](https://doi.org/10.1177/1368430206064642)
- Varga, B. A., Oláh, A., & Vargha, A. (2022). A magyar nyelvű PERMA Jólét Profil kérdőív megbízhatóságának és érvényességének vizsgálata. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*, 23(1), 33-64. DOI: [10.1556/0406.23.2022.001](https://doi.org/10.1556/0406.23.2022.001)
- Vella-Brodrick, D., Joshanloo, M., & Slemp, G. R. (2023). Longitudinal relationships between social connection, agency, and emotional well-being: a 13-year study. *The Journal of Positive Psychology*, 18(6), 883-893. DOI: [10.1080/17439760.2022.2131609](https://doi.org/10.1080/17439760.2022.2131609)
- Vroman, K. G., Arthanat, S., & Lysack, C. (2015). “Who over 65 is online?” Older adults’ dispositions toward information communication technology. *Computers in Human Behavior*, 43, 156-166. DOI: [10.1016/j.chb.2014.10.018](https://doi.org/10.1016/j.chb.2014.10.018)
- Weiss, D., & Zhang, X. (2020). Multiple sources of aging attitudes: Perceptions of age groups and generations from adolescence to old age across China, Germany, and the United States. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 51(6), 407-423. DOI: [10.1177/0022022120925904](https://doi.org/10.1177/0022022120925904)
- Wicks, D. A. (2004). Older adults and their information seeking. *Behavioral & Social Sciences Librarian*, 22(2), 1-26. DOI: [10.1300/J103v22n02_01](https://doi.org/10.1300/J103v22n02_01)

- Williams, P. E. T. E. R., Fieldhouse, M., & Rowlands, I. (2008). The 'Google generation': myths and realities about young people's digital information behaviour. *Digital Consumers: reshaping the information professions*, 159-192. DOI: 10.1108/00012530810887953
- Zhitomirsky-Geffet, M., & Blau, M. (2017). Cross-generational analysis of information seeking behavior of smartphone users. *Aslib Journal of Information Management*, 69(6), 721-739. DOI: [10.1108/AJIM-04-2017-0083](https://doi.org/10.1108/AJIM-04-2017-0083)